

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. /Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади – 344 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : Сходження до духовності : Наук. видання. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
3. Важковиховуваність : сутність, причини, реабілітація : [навчальний посібник для соціальних педагогів та практичних психологів освітніх закладів / за ред. Полякової О. М.]. – Суми : Університетська книга, 2009. – 346 с.
4. Куб`як Н.І., Запобігання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку з дистантних сімей : автореф. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – "Теорія і методика виховання" / Н.І. Куб`як. – К., 2010. – 21 с.
5. Маленкова Л. И. Подросток и право / Людмила Ивановна Маленкова. – М., 1996. – 128 с.
6. Педагогическая энциклопедия / [гл. ред. А. И. Крапов и Ф. Н. Петров]. – М. : Советская энциклопедия, 1964. – 832 с.
7. Причини розвитку важковиховуваності молодших школярів та принципи профілактичної роботи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sociovolume.ru/socs-1043-1.html>
8. Поліщук В. М. Криза 7 років : феноменологія, проблеми : Навч. посібник / В. М. Поліщук. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2005. – 118 с.
9. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : [посіб. для вчителів і методистів почат. навчання] / О.Я. Савченко. – К.: СПД "Цудзинович Т.І.", 2007. – 204 с.
10. Словарь по социальной педагогике: [учебное пособие для студентов высш. учебн. заведений] / авт.-сост. Л.В. Мардахаев.- М. : Академия, 2002. – 388с.

Горлова А.В

К ВОПРОСУ ПРОФИЛАКТИКИ ТРУДНОВОСПИТУЕМОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Статья посвящена обоснованию путей предупреждения отклонений в поведении учеников начальной школы и особенностям коммуникативного взаимодействия "педагог-воспитанник".

Ключевые слова: младший школьник, трудновоспитуемость, воспитанность, моральные нормы, направленность личности, сфера деятельности.

Gorlova A.V.

THE QUESTION OF PREVENTION VAZHKOVIHOVUVANOSTI YOUNGER STUDENTS

The article is sanctified to the ground of ways of warning of rejections in behavior of students of initial school and features of communicative co-operation "teacher-pupil".

Key words: junior schoolboy, difficulty, breeding, moral norms, orientation of personality, sphere of acts.

УДК 372.32+37.013.

Дудник Н.А.

ЕКОНОМІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

У статті здійснюється теоретичний аналіз сутності понять економічної соціалізації та економічного виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах. Розкриті критерії ефективності, напрями реалізації економічної соціалізації та засоби формування понять економічного досвіду дітей дошкільного віку.

Ключові слова: економічне виховання, соціалізація, економічна соціалізація, економічна свідомість, економічна поведінка, економічна спрямованість.

Сучасні тенденції дошкільної освіти зумовлюють повноцінний фізичний, соціальний, пізнавальний та духовний розвиток дитини у процесі її соціалізації, становлення ціннісного

ставлення до довколишнього середовища, людей, самого себе, полегшення входження дитини в широкий соціальний світ. Необхідність формування повноцінної особистості дитини дошкільного віку як суб'єкта економічної соціалізації, економічної освіти актуалізує питання формування у дітей основ економічної культури, залучення дітей до дорослої економіки, як одного з чинників економічної соціалізації, яка безперечно впливає на ставлення дитини на духовних та матеріальних цінностей, на економічну соціалізацію дітей, формування у дітей старшого дошкільного віку економічних знань, усвідомлення дітьми економічних понять. Однак при всьому різноманітті досліджуваних проблем маловивченими залишаються особливості економічної соціалізації дітей старшого дошкільного віку у взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї.

Оскільки дитину вже з перших років життя оточує економічне середовище, наповнене різноманітними економічними поняттями і процесами, актуалізується проблема визначення сутності та виникає необхідність ознайомлення з категоріями і поняттями економічної соціалізації.

У розв'язанні питань економічної освіти і виховання державні документи (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні) орієнтують громадську думку й професійну діяльність педагогів на усвідомлення цілей та завдань економічного виховання дітей як вихідної ланки підготовки до повноцінного життя в умовах ринкової економіки.

Сучасні теоретичні дослідження вчених (А.Богущ, Н.Гавриш, Н.Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, Л. Кларін, Е. Курак, А. Шатової, А. Смоленцевої) свідчать про необхідність впровадження економічної освіти саме з дошкільного віку.

Серед проблематики процесу економічної соціалізації дослідники розглянули такі питання: розвиток економічного мислення дітей через засвоєння економічних понять (Г. Ягода, О.Козлова); економічне виховання дошкільників (А. Смоленцева, А. Шатова, Е. Курак); формування особистості дитини (О.В. Запорожець, Г. Костюк, В.Котирло, Т. Піроженко). Науковці (А. Богущ, Н. Гавриш, Н. Грама, І. Рогальська-Яблонська, Г. Григоренко, Р. Жадан, Л. Кларін, Е. Курак, А. Шатова, А. Смоленцева) одностайні у визнанні провідної ролі економічної соціалізації, яка полягає в обізнаності дітей з економічними уявленнями (про працю, про гроші, про професії, про бюджет сім'ї, про якість людини-господаря), економічними поняттями (категоріями), ринковими відносинами та безпосереднім застосуванням їх у різних видах діяльності.

Мета цієї публікації полягає в теоретичному аналізі сутності поняття "економічна соціалізація" та "економічне виховання", у визначенні напрямів реалізації економічної соціалізації та засобів формування економічного досвіду у дітей дошкільного віку.

Зміни у соціальній, політичній, економічній сферах, які характеризують сучасне українське суспільство, спонукають до перегляду напрямів розвитку освіти. За умов сьогодення, коли дітей вже з перших років життя оточує економічне середовище, наповнене різноманітними економічними поняттями і процесами, актуалізується проблема економічної соціалізації та виникає необхідність їх ознайомлення з проблемами "дорослої" економіки.

Зазначимо, що концептуальні положення Базового компоненту дошкільної освіти в новій редакції скеровують педагогів на цілісний підхід до формування дитячої особистості, підготовку її до органічного, безболісного входження до соціуму, природного і предметного довкілля через освоєння основних видів життєдіяльності, а також у напрямку забезпечення реальної наступності та безперервності між дошкільною та початковою ланками, інтеграції родинного і суспільного виховання. Передбачено формування у дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари і послуги, гроші. В освітній лінії "Дитина у світі культури" у частині "Предметний світ" зазначено, що дитина 6 (7) років має "...уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вмє оощадливо ставитися до речей, грошей; розрізняє соціальні ролі "покупець", "продавець", поняття "товар", "гроші", "заощадливий",

"недбайливий" [6]. Тож основи понять економічної соціалізації мають стати однією з умов набуття важливих життєвих компетентностей.

Наголосимо, що зростання інтересу сучасних науковців до проблеми економічної соціалізації старших дошкільників на нашу думку, зумовлене і тим, що зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, впливають на всі складові й хід соціалізації підростаючого покоління.

Успішне проходження в дитинстві економічної соціалізації сформує подальше ставлення дітей дошкільного віку до різних економічних категорій та понять.

Для висвітлення сутності проблеми насамперед з'ясуємо сутність таких вихідних понять як "економічна соціалізація", "економічне виховання" та "економічна поведінка".

У широкому розумінні економічну соціалізацію можна розглядати як процес входження підростаючої людини в економічну сферу суспільства, як формування у неї економічного мислення, як процес інтеріоризації нової реальності, що включає пізнання економічної дійсності, засвоєння економічних знань, набуття навичок економічної поведінки і реалізацію їх в реальній дійсності [3].

Учені наголошують, що в основі економічної соціалізації лежить засвоєння економічної реальності, індивідуальне етичне наповнення економічних категорій, а не нейтральне придбання відповідних знань і практичних навичок, тобто, результатом засвоєння соціально-економічного простору розуміння дитиною економічних понять. Зокрема, дитина старшого дошкільного віку має розуміння того, що:

- людина повинна постійно працювати (на роботі і вдома);
- людина не може мати все, що хоче;
- при здійсненні вибору від чогось треба відмовитися;
- економія і ощадливість необхідні як в родині, так і в закладі;
- природа має дари, які віддає людям (красу, дармових блага, природні ресурси) і що до неї треба ставитися дбайливо.

Провідна роль при цьому належить включеності дитини в різноманітні сфери діяльності, в яких вона засвоюватиме економічні знання і набуватиме досвід економічної поведінки.

Ефективність економічної соціалізації багато в чому залежить від таких мікрофакторів соціалізації, як сім'я, товариство однолітків, ЗМІ, спеціальні інститути економічного виховання та ін. Тому сучасний дошкільний заклад має стати "інститутом економічної соціалізації", призначення якого – допомогти дітям набути первинного досвіду елементарних економічних відносин і сформувати відповідальне ставлення до економіки. Знання, вміння та навички, що сформується в дошкільному віці, будуть фундаментом для майбутньої успішної економічної діяльності дорослої людини.

Виділяють три основні напрями економічної соціалізації дитини дошкільного віку:

- набуття дитиною особистого досвіду "дорослої економіки";
- участь дитини у бюджеті сім'ї (при цьому варто зважати на те, що найперші знання з економіки молодші дошкільники набувають у сім'ї – первинній ланці суспільства, яка пов'язана з економічним життям країни в цілому. Чітка організація обліку всіх видів доходів і витрат в сім'ї, правильне і раціональне використання грошових надходжень, бережливе ставлення до речей, предметів домашнього вжитку, продуктів харчування, електроенергії, води – все це дає великі можливості для економічного виховання дітей);
- засвоєння в дошкільному навчальному закладі основ економічних знань, економічних понять (хоча практика показує наявність при цьому таких протиріч: між нагальною потребою запровадження у навчально-виховний процес дошкільного навчального закладу спеціально організованого процесу економічного виховання дітей та браком науково обґрунтованих педагогічних стратегій його організації; між посиленням уваги до економічного виховання дітей дошкільного віку у Базовому компоненті дошкільної освіти та недостатнім рівнем його організації через недостатню компетентність вихователів; між розумінням батьками важливості підготовки дитини до участі в економічній сфері життя та наданням переважної відповідальності за це дошкільному закладу; вагомим значенням

економічного виховання для розвитку сучасної дитини і недостатньою взаємодією між вихователями та батьками у процесі економічної соціалізації дошкільників).

Сучасні науковці (Г. Григоренко, Р. Жадан) надають великого значення необхідності економічної освіти дітей у дошкільному закладі, вихованню у дітей якостей раціонального споживача, зорієнтованого на ощадливе ставлення до власних і громадських ресурсів. Вони підкреслюють значення економічних знань як складової соціалізації дитини, її життєвої компетентності в цілому та визначають зміст знань та уявлень, які допоможуть у здійсненні споживчої освіти дітей виробляють, про якісні характеристики товару, необхідність вдумливого добору потрібних товарів, правила користування речами, про житлово-комунальні послуги, гроші, рекламу [2].

Необхідність формування особистості дитини дошкільного віку як суб'єкта економічної соціалізації, економічної освіти актуалізує питання економічного виховання – цілеспрямованого процесу взаємодії дорослого і дитини, орієнтованого на засвоєння доступних віком елементарних економічних понять, формування моральних почуттів і морально-економічних якостей, необхідних для успішної економічної діяльності, розвитку інтересу до економічної сфери життя, формування навичок соціально-економічної поведінки. Вивчення основ економіки допомагає дітям: розвинути економічне мислення; освоїти економічні поняття: потреби, природні ресурси, товари тощо; набути елементарних навичок, необхідних для орієнтації та існування в сучасному ринковому світі; створити основи для подальшого більш глибокого вивчення економіки в старших класах; сформувати стимули до оволодіння економічними знаннями та набуття економічного досвіду.

У первинному економічному досвіді дітей старшого дошкільного віку А. Сазонова виокремлює такі складові: мотиваційна (наявність у дитини інтересу до економічної сфери життя з наявними знаннями і вміннями у цій галузі), інформаційна (наявність економічних уявлень, володіння елементарними економічними поняттями, розуміння основних економічних процесів та законів), операційна (сформованість економічних дій, елементарних умінь та навичок економічної діяльності, уміння орієнтуватись у нестандартних соціально-економічних ситуаціях). Засобом формування понять економічного досвіду дошкільників науковець визначає ігрову діяльність [4].

Згідно з розумінням одного із головних стимулів економічної поведінки дитини є її бажання. Так, Н. Гавриш, зазначає що: "Дітям дошкільного віку притаманне прагнення мати одночасно багато яскравих іграшок, отримані ними у соціальному довіллі враження повсякчас породжують нові бажання. Позиція дітей у таких ситуаціях залежить від рівня сформованості в них культури бажань. Її розвитку сприяє розмірковування дитини разом із дорослим над цими бажаннями, метою якого є усвідомлення нею власних бажань, розуміння наявності бажань у інших людей, які теж слід враховувати; залежності реалізації бажань від їх змісту, реальності, важливості; різниці між бажаннями, мріями та капризами тощо. Вирішенню означених завдань допомагає читання літературних текстів з духовно-моральним змістом, а також використання мовленнєвих ігор та вправ за їх змістом, полілогу, експериментальної діяльності (досліди з іграшками), створення іграшок-саморобок, ігрового поля власними руками тощо [1].

На думку Н. Кривошеї, ознайомлення дітей з працею дорослих як засобом економічного виховання, одним з перших завдань визначається озброєння дошкільників із цією метою елементарними економічними знаннями. Авторка наголошує, що під час відбору змісту знань необхідно враховувати рівень їх інформативності для дитини, емоційності, пов'язаної з наявним соціальним досвідом, спонукання до реалізації цих знань у власній діяльності. Засвоєнню цих знань сприятиме створення ігрових ситуацій, читання сучасної дитячої художньої літератури та фольклорних творів економічного змісту, використання розповідей, бесід, проведення екскурсій тощо. Крім того, успішність засвоєння дітьми знань економічної спрямованості залежить від рівня готовності педагогів та батьків вирішувати завдання економічного виховання та економічної соціалізації [5]. Водночас некомпетентність в економічній сфері підростаючого покоління призводить в подальшому до проблем в

сімейних стосунках, до неспроможності ведення бюджету, нерозумного розподілу коштів, що гальмує вирішення економічних проблем сім'ї.

Економічна соціалізація дошкільників пов'язана з сучасними економічними поняттями і вимагає необхідності виховання економічної свідомості, економічної поведінки, що є базою психологічної готовності для подальшого дорослого життя.

Недостатня науково-методична розробленість процесу економічного соціалізації та виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї, призводить до ситуації, коли значна частина педагогічних колективів дошкільних навчальних закладів проявляє неготовність до забезпечення спеціально організованого процесу економічного виховання дітей, не використовують всі можливі методи організації процесу формування економічної досвідченості дітей через недостатню власну обізнаність відсутня педагогічної взаємодія з сім'ями вихованців з питання економічного виховання старших дошкільників, у зв'язку з чим виникла актуальна потреба розробки її засад у сучасній педагогічній науці й запровадження у практику сучасних дошкільних навчальних закладів і вимагає, подальшого поглибленого теоретичного та практичного вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гавриш Н. Книга – незамінний засіб духовно-морального виховання / Наталя Гавриш // Дошкільне виховання. – 2013. – № 9. – С. 9–12.
2. Григоренко Г. Щоб навчати, треба знати: методичні рекомендації з формування основ споживчої культури / Галина Григоренко, Раїса Жадан // Дошкільне виховання. – 2013. – № 8. – С. 26–30.
3. Москаленко В. Соціальна психологія : підручник. / В.В. Москаленко Видання 2-ге, виправлене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
4. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників:
5. Навчально-методичний посібник / Е.А. Кладієва, Т.П. Михайліченко, А.В. Сазонова; Наук. ред. А.В. Сазонова; За заг. ред. А.В. Сазонової. – Донецьк, 2008. – 200 с.
6. Кривошея Н. Б. Ознакомление детей старшего дошкольного возраста с трудом взрослых как средство первоначального экономического воспитания : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Кривошея Неля Борисовна. – Славянск, 1996. – 216 с.

Дудник Н.А.

ЕКОНОМИЧЕСКАЯ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ

В статье осуществляется теоретический анализ сущности понятий экономической социализации и экономического воспитания детей дошкольного возраста в современных условиях. Раскрыты критерии эффективности, направления реализации экономической социализации и средства формирования понятий экономического опыта детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: экономическое воспитание, социализация, экономическая социализация, экономическое сознание, экономическое поведение, экономическая направленность.

Dudnik N.A.

ECONOMIC SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN: ESSENCE OF CONCEPT

In the article is carried out the theoretical analysis of the essence of the concept of economic socialization of preschool children in the modern world. Disclosed effectiveness criteria, ways of implementation of economic socialization and ways of forming the concepts of economic experience of preschool children.

Key words: economic education, socialization, economic socialization, economic consciousness, economic behavior, economic orientation.